

ἀναστροφῆς τῶν Παξίων μετὰ Κεφαλλήνων τραγουδιστῶν. Ἐπίσης δύναμαι νὰ παρατηρήσω ε) διὰ τὰς πρακτικὰς τοπικὰς ἀσχολίας, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, ἔλαιοκομίαν, λιθοτομίαν, οἰκοδομικὴν, ἀλιείαν, καλαθοπλεκτικὴν, ὑφαντικὴν, σχοινοποιίαν κλπ., ὅτι αὗται συνεχίζουσιν κατὰ γραφικὸν τρόπον τὴν παλαιότεραν παράδοσιν, οἷα περιγράφεται κατὰ τὸ ἔτος 1884 εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Salvator.

Ἐν συμπεράσματι παρατηρῶ ὅτι εἰς τοὺς Παξοὺς διατηροῦνται ζωηρὰ τὰ στοιχεῖα τῆς λαϊκῆς παραδόσεως, ἐκ τούτου δὲ καὶ ὑπάρχει εἰσέτι καιρὸς πρὸς ὁλοκλήρωσιν τῆς περισυλλογῆς καὶ μελέτης των. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ἐκπαιδευτικοὶ καὶ ἄλλοι λόγιοι τῆς νήσου, οἵτινες ἔδειξαν ἐνδιαφέρον καὶ ἐβοήθησαν τὴν ἀποστολήν μου, δύνανται παραλλήλως νὰ συνεχίσουν τὴν λαογραφικὴν προσπάθειαν τῆς καταγραφῆς ἐθίμων, κειμένων καὶ ἐκδηλώσεων λαϊκοῦ βίου καὶ τέχνης τῶν Παξῶν.

Δ'.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ
ΝΑΥΠΑΚΤΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ὑπο ΣΠΥΡ ΠΕΡΙΣΤΕΡΗ

Ὁ νομὸς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας ὡς καὶ αἱ περιοχαὶ μετὰ προέκτασιν πρὸς Β. εἰς τὸν νομόν Εὐρυτανίας καὶ ἀνατολικῶς πρὸς τὴν Φθιώτιδα καὶ τὴν Φωκίδα δὲν ἀντιπροσωπεύονται ἀκόμη εἰς τὴν Ἑθνικὴν Μουσικὴν Συλλογὴν τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου. Πρὸς μερικὴν πλήρωσιν τῆς ἐλλείψεως ταύτης ἀπεστάλην ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τὸ πρῶτον εἰς τὰς περιφερείας Ναυπάκτου καὶ Μεσολογγίου ἐπὶ ἓνα μῆνα, ἥτοι ἀπὸ τῆς 7ης Αὐγ. μέχρι 6ης Σεπτεμ. 1957.

Μὴ ἔχων εἰς τὴν διάθεσίν μου μαγνητόφωνον λειτουργοῦν δι' ἡλεκτρικῶν συστοιχιῶν, διὰ τοῦ ὁποίου εἶναι δυνατὴ ἡ ἡχογράφησις εἰς συνοικισμοὺς στερουμένους ἡλεκτρικοῦ ρεύματος, περιώρισα ἐξ ἀνάγκης τὴν ἐργασίαν μου ταύτην μόνον εἰς τὰς πόλεις Ναυπάκτον καὶ Μεσολόγγιον ὅπου ὑπῆρχεν ἡλεκτρικὸν ρεῦμα.

Εἰς τὰ κέντρα ταῦτα, πλὴν τῶν ὀλίγων κατὰ τύχην ἐγκατεστημένων λαϊκῶν τραγουδιστῶν καὶ ὄργανοπαικτῶν, συντηροῦντων τὴν παράδοσιν, παρέστη ἀνάγκη νὰ προσκληθοῦν καὶ χρησιμοποιοῦν καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν γύρω ἀγροτικῶν ἢ ποιμενικῶν χωρίων.

Εἰς τὴν ὅλην προσπάθειαν ταύτην ἀντιμετώπισα πολλὰς δυσχερείας, τὸ μὲν λόγῳ τῆς ἀπροθυμίας τῶν τραγουδιστῶν καὶ ὄργανοπαικτῶν ὅπως ἐγκαταλίπουν τὰς καθημερινὰς ἀσχολίας των καὶ ἔλθουν εἰς τὴν πόλιν, τὸ δὲ καὶ ἐκ ψυχολογικῶν ἐπιδράσεων εἰς αὐτοὺς ἐκ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ περιβάλλοντος ὡς πρὸς τὴν καλὴν ἐκτέλεσιν τῆς πρὸς ἡχογράφησιν μουσικῆς.

Τὰ ἐμπόδια ταῦτα κατεβλήθη φροντίς, ὅπως ὑπερνικηθοῦν μετὰ τὴν πολύ-

τιμον συμπαράστασιν εἰς τὸ ἔργον ἡμῶν α) εἰς τὴν Ναύπακτον: τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ καὶ βουλευτοῦ κ. Γεωργ. Ἀθανασιάδη Νόβα καὶ τοῦ Δημάρχου κ. Δημ. Δημολίσσα ὡς καὶ τῶν φιλομούσων Ἰωάν. Σιδέρη, Δικηγόρου, Ἰωάνν. Ἀθανασοπούλου, Νικολ. Γούρα καὶ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Φιλαρμονικῆς κ. Κοσμᾶ, καὶ β) εἰς Μεσολόγγιον: τοῦ Πρωτοσυγκέλλου τῆς Μητροπόλεως κ. Κωνστ. Πούλου, τοῦ κ. Κωνστ. Κώνστα ἐκ τοῦ χωρίου Γουριά, φιλόλογον - λαογράφου καὶ συλλέκτου δημοδῶν ᾠσμάτων, καὶ τῶν κ. Ἀντων. Λεονάρδου, Γυμνασιάρχου, Κωνστ. Πετρονικολοῦ, καθηγητοῦ, Γεωργ. Καπέ, ἱεροψάλτου, καὶ Ἀνδρ. Παπανδρέου, δημοδιδασκάλου¹.

Συνολικῶς ἠχογραφήθη ἡ μουσικὴ 185 τραγουδιῶν καὶ χορῶν, ὡς κάτωθι:

Α) Εἰς Ναύπακτον ἠχογραφήθησαν ἑβδομήκοντα ᾠσματα διαφόρων κατηγοριῶν ἀπὸ τραγουδιστὰς ἐγκατεστημένους ἐνταῦθα καὶ ἐκ τῶν χωρίων: Δάφνη, Ρηγάνιον, Ἀναβρυτή, Φαμήλα, Κάτω Βασιλική, Παλαιοχώριον καὶ Καλλονή. Τὸ ὕλικόν τοῦτο δὲν εἶναι ἀρκετόν, ὅπως μᾶς δώσῃ ὠλοκληρωμένην εἰκόνα τοῦ δημοτικοῦ ᾠσματος εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, διότι πλεῖστα χωρία τῆς Νοτίου περιοχῆς, καθὼς καὶ τὰ τῆς ὀρεινῆς Ναυπακτίας, αἵτινα ἀποτελοῦν καὶ τὴν ἀγνωτέραν πηγὴν τοῦ Ρουμελιώτικου τραγουδιοῦ, εἰμύτινα ἀναφεύνητα ἔνεκα τῶν ἀναφερθεισῶν ἀνωτέρω τεχνικῶν δυσκολιῶν.

Β) Εἰς Μεσολόγγιον ἐπαράσθη ἀπὸ τῆς 29^{ης} Σεπτεμβρίου. Ἐνταῦθα ἠχογραφήσα ἐν συνόλῳ 115 ᾠσματα διαφόρων κατηγοριῶν καὶ μουσικὴν λαϊκῶν χορῶν ἀπὸ ἐντοπίους τραγουδιστὰς καὶ ὁργανοπλάτας, μάλιστα δὲ ἐκ τῶν χωρίων: Γουριά, Πεντάλοφον, Νεοχώριον, Κατοχή, Ρίγανη, Παλαιοκατούνα, Χρυσοβέργιον, Εὐηνοχώριον καὶ Αἰτωλικόν.

Τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν συλλεγεῖσαν μουσικὴν ὕλην ταύτην κατέχουν τὰ κλέφτικα καὶ τὰ ἱστορικά τραγούδια. Τοῦτο εἶναι πολὺ φυσικόν, δεδομένου ὅτι καὶ ἡ περιφέρεια αὕτη ἀνήκει εἰς γεωγραφικὴν περιοχὴν τῆς δράσεως τῆς κλεφτουριᾶς καὶ τοῦ ἀρματολισμοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, μάλιστα δὲ ὅτι ὑπῆρξεν αὕτη τὸ θέατρον δραματικῶν ἱστορικῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα εἰς ἡρωϊσμόν συνεκλόνισαν τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν. Δὲν ἦτο ἐπομένως δυνατόν παρὰ ἡ λαϊκὴ μοῦσα νὰ ὑμνήσῃ ἥρωας καὶ γεγονότα ἱστορικά, τὰ ὁποῖα ἡγγίζον τὴν σφαῖραν τοῦ θρύλου. Σημαντικὴν ἔτι θέσιν κατέχουν καὶ τὰ τραγούδια τὰ ᾄδόμενα πρὸς χορούς, καὶ συνοδευόμενα ὑπὸ τῆς μουσικῆς λαϊκῶν μουσικῶν ὁργάνων.

Χοροὶ ἐπικρατοῦντες ἐνταῦθα εἶναι οἱ πηδηκτοί, οἱ κοινῶς λεγόμενοι Τσάμικοι, μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν ρυθμικῶν μορφῶν καὶ χορευτικῶν βημάτων. Πλὴν τούτων, εἶναι ἔτι διαδεδομένοι καὶ οἱ συρτοί, ὡς ὁ καλαματιανός, ὁ κουνητός καὶ ὁ ἀπολυτός.

¹ Ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης εὐχαριστῶ θερμῶς διὰ τὴν συμπαράστασιν ταύτην πρὸς ἐπιτυχὴ ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου.

Λαϊκά ὄργανα χρησιμοποιούμενα καὶ εἰς τὰς δύο ταύτας περιοχὰς εἶναι τὸ κλαρινέττο καὶ τὸ βιολί, ὡς προεξάρχοντα ὄργανα τῶν ὀργανικῶν ὁμάδων. Ὡς ὄργανα συνοδίας χρησιμοποιοῦνται τὸ λαοῦτο καὶ τελευταίως ἡ κιθάρα εἰσαχθεῖσα εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ λαούτου, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουν λαουτοκίθαρρον, διότι τὴν χορδίζουσιν κατὰ τὸ σύστημα τοῦ λαούτου. Εἰς τὴν περιφέρειαν κυρίως τοῦ Μεσολογίου χρησιμοποιεῖται ἔτι ὁ ζουρνὰς ἢ πίπιζα μὲ συνοδίαν τοῦ λαϊκοῦ τυμπάνου (νταούλι), ὅστις παίζεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ ἀθιγγάνων.

Περὶ τῆς περιοχῆς αὐτῆς τῆς Ρούμελης καὶ ἰδιαίτερος τῶν ἐπαρχιῶν Μεσολογίου, Βάλτου καὶ Ξηρομέρου ὑπάρχει ἐκ παλαιότερων χρόνων ἡ φήμη ὅτι αὕτη ἔχει καλοὺς τραγουδιστάς. Πράγματι ἐνταῦθα διαπιστώνει τις κατὰ ἓνα μεγάλο ποσοστὸν καλλιφωνίαν τῶν τραγουδιστῶν, εἴτε πρόκειται περὶ ἀνδρῶν εἴτε περὶ γυναικῶν· προσέτι ἀκρίβειαν τονικότητος, εὐστροφον καὶ καθαρὰν φωνήν, καθὼς καὶ ζωντανὴν ἔκφρασιν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο πιθανὸν νὰ ὀφείλεται εἰς ἀνθησιν ἐνταῦθα εἰς παλαιότερους χρόνους τῆς Βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς μὲ πολλοὺς γνωστοὺς ἀριστεῖς καὶ καλλιφῶνους ἱεροψάλτας, οἵτινες ἀναμφιβόλως θὰ ἦσαν γινώσται καὶ τῆς δημώδους μουσικῆς τοῦ τόπου. Εἰς πολλὰ ἐκ τῶν ἡχογραφηθέντων ἱσμάτων δύναται τις μὲ προσεκτικὴ παρατήρησιν νὰ διαπιστώσῃ ἐπιδράσεις τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς εἰς τὴν τεχνικὴν καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐξαγγελίας τῶν λαϊκῶν τούτων μελωδιῶν. Εἶναι ἄλλωστε γνωστὸν ὅτι εἰς τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια συναντῶνται ὅλοι σχεδὸν οἱ τρόποι τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς.

Εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, δηλαδὴ τοῦ Μεσολογίου, καθὼς καὶ εἰς τὰς γειτονικὰς αὐτῆς τοῦ Ξηρομέρου, Βονίτης καὶ Βάλτου ὑπάρχει ἀκόμη ἐν ἀκμῇ ἡ ἐκ παραδόσεως δημώδης μουσικὴ παρὰ τὰς ἐπιδράσεις ἐπ' αὐτῆς τῶν νεωτέρων συνθέσεων λαϊκῶν τραγουδιῶν, δημοτικοφανῶν καὶ ρεμπετοειδῶν, δημιουργημάτων, ὡς γνωστόν, ἐπαγγελματιῶν ὀργανοπαικτῶν καὶ λαϊκῶν τραγουδιστῶν τῶν ἀστικῶν κέντρων καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἀθηνῶν. Αἱ μουσικαὶ αὗται συνθέσεις ἔχουν κατακλύσει τὴν ὑπαίθρου μὲ δίσκους γραμμοφώνου, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν συνεχῶν ραδιοφωνικῶν ἐκπομπῶν τῶν Ἑλληνικῶν ραδιοσταθμῶν. Ἡ καταστρεπτικὴ ἐπίδρασις τούτων ἐπὶ τῆς παραδεδομένης δημώδους μουσικῆς εἶναι καταφανὴς εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ὡς τοῦτο ἔχει διαπιστωθῇ καὶ ἐξ ἄλλων μουσικῶν ἀποστολῶν τοῦ Λ. Ἀρχείου, ὥστε πρέπει νὰ θεωρῇται βέβαιον ὅτι ἡ πλήρης νόθευσις καὶ ἡ ἐξαφάνισις τῆς γνησίας λαϊκῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς δὲν θὰ ἀργήσῃ νὰ ἐπέλθῃ, συνεπικουρούσης πρὸς τοῦτο καὶ τῆς προθυμίας τοῦ λαοῦ τῆς ὑπαίθρου νὰ ἀκολουθῇ εἰς τὸν βίον του, τὸν ὕλικόν, πνευματικόν καὶ καλλιτεχνικόν, τοὺς ἀντιστοίχους τρόπους ζωῆς τῶν ἀστικῶν κέντρων.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐπιβάλλεται νὰ γίνῃ ὅσον τὸ δυνατόν, ἐντὸς συντόμου χρονικοῦ διαστήματος, ἡ συγκέντρωσις ἐξ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν περιοχῶν τῆς ὑπαρχούσης ἀκόμη πλουσίας εἰς ποικιλίαν μουσικῆς ὕλης.